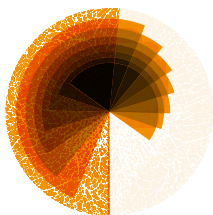
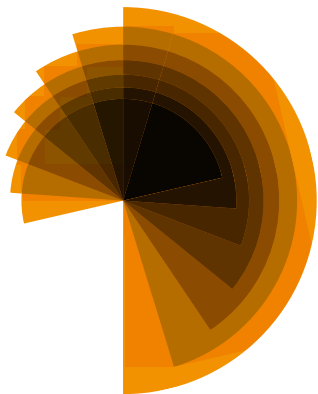
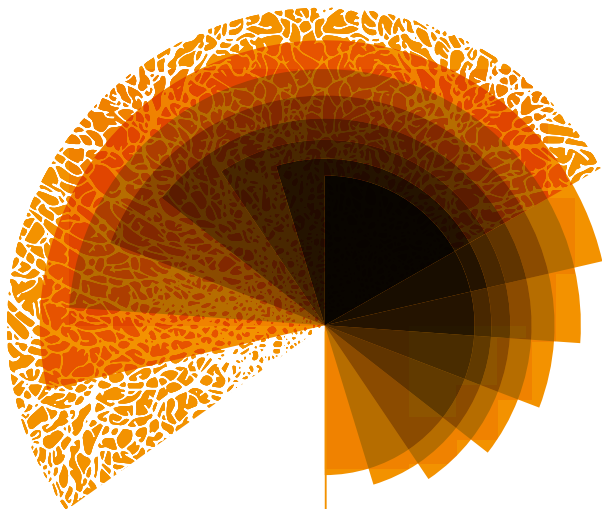

KONCERTNA
POSLOVALNICA

NARODNI
DOM
MARIBOR

FILHARMONIČNI ORKESTER
IZ GYÖRA

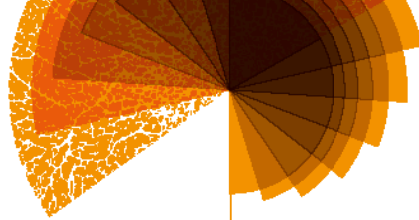
KÁLMÁN BERKES, dirigent

BARNABÁS KELEMEN, violina

ORKESTRSKI CIKEL 2017/2018

3. abonmajski koncert

Dvorana Union, Maribor, 14. februar 2018 ob 19.30

SPORED

Peter Iljič Čajkovski (1840–1893)

Koncert za violino in orkester v D-duru, op. 35

I. Allegro moderato

II. Canzonetta: Andante

III. Finale: Allegro vivacissimo

***

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847)

Simfonija št. 5 v d-molu, op. 107, »Reformacijska«

I. Andante – Allegro con fuoco

II. Allegro vivace

III. Andante

IV. Andante con moto – Allegro vivace

Ob prvi evropski izvedbi *Violinskega koncerta Petra Iljiča Čajkovskega* na Dunaju leta 1881 je znani glasbeni kritik Eduard Hanslick podal znamenito uničujočo sodbo: »Friedrich Vischer (nemški pisatelj in filozof) je ob opisovanju lascivnega slikarstva trdil, da obstajajo slike, ki jih vidimo smrdeti. Violinski koncert Čajkovskega pa nas prvič navaja k misli, da morda obstajajo tudi skladbe, ki jih je mogoče slišati smrdeti.« Čajkovski, ki je recenzijo prebral kasneje v Rimu, te misli Hanslicku nikoli ni mogel odpustiti in jo je menda znal vedno citirati na pamet, kar sicer kaže na določeno ironično distanco, v kateri je spoznati, da je skladatelj kljub občasnim dvomom vendarle trdno zaupal svojemu umetniškemu geniju. Slednjega so potrdile prihajajoče generacije – koncert se je utrdil na Parnasu romantičnih violinskih koncertov, kar je posledica uspešne združitve konservativne klasicistično-romantične forme (najbolj tipičen primer takšnega koncerta predstavlja *Mendelssohnov Violinski koncert v e-molu*) s poudarjeno emocionalnostjo in folklorno obarvanostjo.

Violinski koncert je nastal v enem izmed najbolj napetih skladateljevih osebnih obdobj. Leta 1877 se je nespametno poročil s svojo mlajšo učenko Antonijo Miljukovo. Mikala ga je ideja o poroki in srečnem družinskem življenju, ki bi morda lahko prepričala okolico o njegovi heteroseksualnosti. Prav gotovo pa takšna motivacija ni bila zadostna, saj je trčila ob preračunljivost in doslednost Antonije, ki si je pač želela poenostaviti nadaljevanje življenja s poroko s slavnim in dovolj premožnim umetnikom. V lažnem zakonskem stanu je Čajkovski zdržal natančno devet tednov, nato pa ga je »rešila« zaupnica in mecenka Nadežda von Meck, ki mu je poslala denar, s katerim je lahko »pobegnul« na šestmesečno »tolažilno« potovanje po Evropi, kjer je napisal svoja prva zrela dela – opero *Jevgenij Onjegin*, *Četrto simfonijo* in *Violinski koncert*.

Potovanje ga je pripeljalo tudi v švicarsko letovišče Clarens ob Ženevskem jezeru, kamor se mu je po navodilih von Meckove kmalu pridružil bivši študent, mlad violinist Josif Kotek (zdi se, da je morala biti njuna zveza tudi romantično obarvana), s katerim sta preigrala številna dela violinske literature, med drugim tudi Lalojevo takrat pravkar izdano *Špansko simfonijo*. Čajkovskemu sta druženi in glasba povrnila moči in kmalu je pričel s pisanjem koncerta, ki je bil končan v pičlih treh tednih. A ko sta ga skladatelj in Kotek preigrala, se je Čajkovski odločil, da zamenja počasni stavek z novim. S tem pa so se šele začele prave težave z iskanjem primernega solista, saj so vsi po vrsti delo odklanjali kot pretežko, pa tudi prva evropska izvedba se ni končala preveč dobro, kar izkazuje tudi Hanslickov zapis. Delo se začenja podobno kot slavni *Prvi klavirski koncert* s počasnim uvodom, ki ni tematsko povezan z nadaljevanjem, saj daje bolj nekakšen uvodni občutek atmosfere, ki bo prevladovala v koncertu, v tem primeru lirične. Takšni sta že obe temi prvega, sonatnega stavka, medtem ko so povezovalni deli med njima namenjeni razkazovanju solistove briljance. Dramatični vrhunci so rezervirani za orkester, pri čemer skladatelj uspešno ohranja ravnotežje med orkestrom in solistom, ki vendarle znova in znova prevzema glavno »besedo«. Lirično stran solističnega glasbila še bolj poudarja počasni stavek, Canzonetta v g-molu, zasnovana v tridelni pesemski obliki, ki jo uokvirjata uvod in zaključek v pihalih. Melanholično pobarvan g-mol se proti koncu vse bolj umika D-duru, ki postopoma pripravlja ritmično razgibano glavno temo sklepnega sonatnega rondoja. Ko ta končno nastopi, se izkaže kot divji ples, ki prinaša tudi nekaj okusa po ruski folklori. Ljudskost zaznamuje tudi drugo, epizodno temo, ki se s svojim dvojnimi pedalom v kvintii zdi kot nekakšna glasbena slika vaškega slavlja. Toda kljub močnemu elanu in virtuoznosti, ki se proti koncu stavka še stopnjujeta in kažeta, da je bila najbrž poročna katastrofa za skladatelja končno pozabljena, ostaja osnovna poteza koncerta še vedno lirična. Še ena potrditev več, da je bila lirična komponenta za Čajkovskega esenca, »srce« glasbe.

Jeseni leta 1829, med obiskom Anglije, je **Felix Mendelssohn** pričel z ustvarjanjem nove simfonije, s katero naj bi naslednje leto zaznamovali slavlja ob tristoletnici augsburške veroizpovedi, enega najpomembnejših verskih dokumentov

protestantizma (takrat je Philipp Melanchton cesarju Karlu V. predstavil protestantska verska bistva). Izbira teme kaže na skladateljevo predanost luteranski veri; čeprav je izhajal iz judovske družine (njegov ded je bil znameniti filozof Moses Mendelssohn, ki ga je v svoji drami *Modri Natan* za večno ovekovečil Gotthold Lessing), je bil krščen in tudi vzgojen v krščanski veri. Toda do izvedbe je prišlo šele leta 1832, simfonija pa je šele po skladateljevi smrti dobila svojo številko. Po datumu nastanka gre namreč v resnici za drugo zrelo simfonijo (že prej je napisal vrsto »študijskih« godalnih simfonij), ki pa za razliko od skladateljevega prvenca išče nove formalne rešitve in se vsebinsko napaja pri ideji programske glasbe. Emocionalno središče dela je zadnji stavek, ki je nekakšen koralni stavek (v tem je razpoznavni tudi skladateljevo posvetilo oboževanemu Johannu Sebastianu Bachu, ki so ga sredi 19. stoletja ponovno »odkrili« prav po Mendelssohnovi zaslugi), zasnovan po znameniti Luthrovi himni »Ein feste Burg ist unser Gott«, medtem ko je prejšnje stavke mogoče razumeti kot različne preludije k tej končni apoteози. Preteklosti pa se skladatelj ni poklonil le s citati, temveč tudi z uporabo številnih, navidez »starinskih« kompozicijskih tehnik, kot so koralna obdelava, kontrapunkt in fugato, zaradi česar so glasbeniki leta 1832 v Parizu tudi odklonili izvedbo, češ da je skladba preveč cerkvena in premalo melodična.

Prvi stavek se pričinja s počasnim uvodom, katerega religiozni značaj samo še poudarja citat gregorijanskega melodičnega obrazca *Magnificat* in v melodičnem pogledu dvigajoče se kadence, znane pod imenom »Dresdenski amen«, ki jo je kasneje v svoji glasbeni drami *Parsifal* uporabil tudi Richard Wagner. Prav v tej dvojnosti med »katoliškimi« citati iz uvoda v simfonijo in Luthrovim citatom iz finala je razpoznavni osrednje Mendelssohnovo nazorsko prepričanje, povzeto po dedu, ki je bilo izrazito liberalno in tolerantno. Drugi stavek je zasnovan kot scherzo in je neke vrste bukolični intermezzo pred nastopom počasnega stavka, nekakšne »pesmi brez besed«, orkestrirane zgolj za godala, flavte in fagote. V svojem srednjem delu ima stavek mestoma deklamacijski, celo recitativni značaj in tako le še poudarja svojo vlogo podaljšanega uvoda pred finalom, ki je zasnovan sonatno, a vanj ves čas vdirajo fragmenti koral, s katerim se delo tudi slovesno zaključuje.

Gregor Pompe

FILHARMONIČNI ORKESTER IZ GYÖRA

Svetu klasične glasbe sta zelo dobro poznana Artur Nikisch, svetovno znan dirigent in ustanovitelj več priznanih evropskih in ameriških orkestrrov, ter János Richter, priznan dirigent svetovnega slovesa. A le redki vedo, da sta oba močno vpletena v glasbeno življenje madžarskega mesta Győr, rezidence tega filharmoničnega orkestra. Prav tukaj se je pričela poklicna pot velikega Arturja Nikischa, leta 1862 pa je Antal Richter, oče Jánosa Richterja, ustanovil Pesemsko in glasbeno združenje Győr, ki je leta 1894 preraslo v Orkester mesta Győr. Nekaj let kasneje je orkester postal profesionalna organizacija.

Leta 2008 je Filharmonični orkester iz Győra z novim vodjem in prenovljenim konceptom pričel pisati novo zgodbo o uspehu. Orkester se je v zadnjih letih izkazal z inovativnimi rešitvami in visokim mednarodnim poustvarjalnim nivojem. Njegovi nastopi

KÁLMÁN BERKES

Klarinetist Kálmán Berkes je diplomiral na Glasbeni akademiji Franza Liszta v Budimpešti, kjer so ga med drugim poučevali profesorji Béla Kovács, György Kurtág, András Mihály, Albert Simon in Frigyes Sándor. Dirigiranje je študiral pri Jánosu Ferencsiku in Giuseppeju Pataneju. Je prejemnik srebrne nagrade Mednarodnega tekmovanja iz leta 1972 v Ženevi ter nagrad za komorno muziciranje – leta 1974 v Beogradu ter leta 1975 v Münchnu.

Kot prvi klarinetist je med letoma 1972 in

1993 deloval v Madžarski državni operi, v Filharmoničnem društvu ter Festivalnem orkestru Budimpešte. Od leta 1973 do leta 1983 je bil član Komornega orkestra iz Budimpešte. Leta 1982 je ustanovil Pihalni ansambel iz Budimpešte in bil tudi njegov umetniški vodja, med letoma 1988 in 1992 pa je bil dirigent Madžarskega komornega orkestra virtuozov. Mojsrške tečaje je izvajal v Združenih državah, Kanadi, Angliji, na Nizozemskem in Finskem. Bil je profesor na Glasbeni akademiji Musašino v

so zelo dobro sprejeti na vseh evropskih prizoriščih, prav tako pa so navdušili na najpomembnejših odrih Azije, Kitajske, Južne Koreje in Tajvana. Orkester se je z velikim uspehom predstavil na turneji po Daljnem Vzhodu in v Evropi z legendarnim, z oskarjem nagrajenim filmskim skladateljem Ennio Morriconejem; nato je dobil posebno strokovno priznanje z nominacijo za rezidenčni orkester mednarodnega Madžarskega opernega tekmovanja, ki ga je ustanovil Plácido Domingo. Orkester so med drugim vodili priznani madžarski in tuji dirigenti, med njimi Alpaslan Ertüngenalp, Michalis Economou, Angelo Epifrikan, Lamberto Gardelli, Zsolt Hamar, Arvid Jansons, Mariss Jansons, András Keller, Kobayashi Ken-Ichiro, Zoltán Kocsis, János Kovács, András Ligeti, Ludovít Rajter, Yuri Simonov, Gilbert Varga, Carlo Zecchi, Alastair Willis in Attilio Tomasello.

Orkester je tudi nastopal z znamenitimi svetovnimi solisti, kot so Alexandru Agache, Kristóf Baráti, Gergely Bogányi, Gábor Boldoczki, András Csáki, Jörg Demus, Jenő Jandó, Cyprien Katsaris, Zoltán Kocsis, Michael-Martin Kofler, Bobby McFerrin, Sándor Nagy, Miklós Perényi, Dezső Ránki, István Ruha, The King's Singers, Gilbert Varga, István Várdai in mnogi drugi.

V svojem obsežnem repertoarju orkester ne ohranja zgolj klasičnih del, temveč izvaja tudi popularno glasbo. Umetniški direktor je od leta 2008 Kálmán Berkes, klarinetist in dirigent, prejemnik Lisztove nagrade ter nominacije za nagrado grammy.

Toku, med letoma 1992 in 2017 pa glavni dirigent njihovega simfoničnega orkestra.

Od leta 2004 do leta 2006 je bil stalni gostujoči dirigent Narodnega filharmoničnega orkestra. Aprila 2009 pa je prevzel umetniško vodenje Filharmoničnega orkestra iz Győra.

Redno koncertira v Evropi, Južni Ameriki in na Japonskem. Pogosto nastopa tudi na velikih glasbenih festivalih.

BARNABÁS KELEMEN

O madžarskem violinistu so v Guardianu zapisali, da je umetnik s »prirojeno muzikalnostjo« in tehnično izvedbo, ki pripada »samo največjim«.

Največje zanimanje svetovne glasbene javnosti je vzbudil s krstnimi izvedbami del Kurtága, Ligetija, Schnittkeja, Gubajduline, Steva Reicha in Ryana Wiggleswortha ter tudi s posnetki violinskih skladb Bartóka. Njegovih 17 solističnih posnetkov je bilo nagrajenih s prestižnimi nagradami v Angliji, Franciji, Belgiji, Nemčiji in na Madžarskem.

Kot solist redno prejema vabila na najpomembnejša koncertna prizorišča, kot so dvorana Carnegie, Kraljeva festivalska dvorana, Concertgebouw, dvorane Suntory, Bozar in Berlinska filharmonija. Sodeloval je z dirigenti, kot so L. Maazel, sir N. Marriner, V. Jurowski, M. Janowski, M. Stern, K. Urbanski, P. Eötvös, I. Fischer in Z. Kocsis.

Kelemen je prejemnik številnih pomembnih nagrad, med njimi nagrade Kossuth in Grammophone ter najvišjih nagrad na mnogih tekmovanjih od Salzburga preko Bruslja, vse do Indianapolisa.

Je ustanovitelj Kvarteta Kelemen, s katerim je zmagal na tekmovanjih Melbourne, Peking in Paolo Borciani. Z njim nastopa na pomembnejših festivalih in koncertnih prizoriščih, vse od Avstralije do ZDA in Evrope.

Poleg svoje matere, ki je čembalistka, med svojimi najmočnejšimi glasbenimi vplivi izpostavlja učitelje Eszter Perényi, Isaaca Sterna, Ferenca Radosa in Zoltána Kocsisa ter nenazadnje tudi svojega dedka, enega najslavnejših ciganskih violinistov 20. stoletja, Palija Pertisa.

Barnabás Kelemen je profesor na Akademiji Franza Liszta v

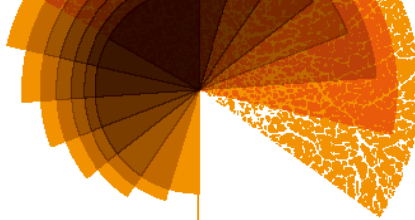
Med glasbenimi partnerji, s katerimi je sodeloval, so Zoltán Kocsis, Dezső Ránki, András Schiff, Jenő Jandó, Miklós Perényi, Maurice André, James Galway ter kvarteta Takács in Keller.

Posnel je več albumov pri založbah Naxos, Hungaroton, Decca, Telefunken, Harmonia Mundi in EMI. Leta 1994 je bil nominiran za nagrado grammy, skupaj z Györgyjem Paukom in Jenőm Jandó.

Budimpešti ter na Univerzi v Kölnu.

Igra na Guarnerijevo violino »Ex-Dénes Kovács« iz leta 1742, ki mu jo je posodila država Madžarska.

NAPOVEDUJEMO IN VABIMO

KVARTET CASALS

19. februar 2018 ob 19.30, Dvorana Union, Maribor
4. koncert Komornega cikla in za izven
Spored: Ludwig van Beethoven, Giovanni Sollima

CAPPELLA GABETTA

Andrés Gabetta, violina in vodja
Mario Stefano Pietrodarchi, bandoneon

6. marec 2018 ob 19.30, Dvorana Union, Maribor
4. koncert Orkestrskega cikla in za izven
Spored: Antonio Vivaldi, Astor Piazzolla

◀ NARODNI DOM MARIBOR ▶

Informacijska pisarna Narodnega doma Maribor, uradne ure: vsak delavnik od 10.00 do 17.00,
v soboto od 9.00 do 12.00 ter uro pred vsako prireditvijo. **Dvorana Union**: uro pred vsako prireditvijo.

☎ (02) 229 40 11, 229 40 50, 031 479 000, 040 744 122

✉ vstopnice@nd-mb.si; **spletni nakup vstopnic**: <http://nd-mb.kupikarto.si/>

📘 www.facebook.com/narodni.dom.maribor

🌐 www.nd-mb.si

VEČER
RADIO CITY

Naklada: 500 kosov, brezplačen izvod.